

KLAUZULA SUMIENIA W WYMIARZE POLITYCZNYM - WYZNACZNIKI I PERSPEKTYWY

Mgr Joanna Wieczorek-Orlikowska – UKW Bydgoszcz

W 2014 r. ukończyła studia II stopnia na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego (kierunek: politologia, specjalność: marketing instytucji publicznych) i uzyskała tytuł zawodowy magistra. Obecnie doktoranta w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy na kierunku Nauki o Polityce. Autorka licznych publikacji naukowych, uczestniczka krajowych i międzynarodowych konferencji, a także projektów badawczych. Aktywnie działa w strukturach uniwersytetu poprzez Uczelnianą Radę Doktorantów, a także Inicjatywy Doktorantów INP. Interesuje się teoriami socjologicznymi N. Luhmanna, a także oddziaływaniem mediów na sferę polityczną i społeczną, czemu poświęca większość swoich publikacji.

WSTĘP

Według badań przeprowadzonych przez CBOS w 2014 roku 52% Polaków uważało, że lekarz nie może odmówić wykonania zabiegu przerwania ciąży, jeśli prawo na to zezwala. Co więcej, aż 73% respondentów stwierdziło, że w przypadku podejrzenia wady genetycznej lub rozwojowej płodu, lekarz nie ma prawa odmówić wydania skierowania na badania prenatalne. Podobne opinie dotyczą farmaceutów, którzy nie chcą realizować recept na np. środki antykoncepcyjne¹. Jak widać więc, polskie społeczeństwo opowiada się w większości przeciwko klauzuli sumienia.

W Polsce temat ten poruszany jest głównie przez lewicę, która klauzulę sumienia traktuje w kategoriach zagrożenia dla państwa świeckiego, a więc dla fundamentalnych, demokratycznych zasad. Oczywiście jest to błędne przekonanie, nie wynikające z żadnych aktów prawnych, jednak prowadzi do sytuacji, w której narzuca się pewien wzór poprawności politycznej. Pojawia się więc pytanie – czy klauzulę sumienia można w ogóle definiować w wymiarze politycznym? I czy w Polsce panuje zasada bezstronności?

Kwestia etyki w polityce od zawsze była tematem spornym i poruszonym przez wielu myślicieli na przestrzeni wieków. Do dziś stanowi dziedzinę naukową, którą spora część badaczy mocno krytykuje. Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy politycy w swojej działalności powinni kierować się moralnością i w jakich sytuacjach powołanie się na klauzulę sumienia jest uzasadnione. Jest to niezwykle trudne zadanie, ponieważ wiąże się w znacznym stopniu z rozważaniami epistemologicznymi i niemożliwe jest ustalenie jednoznacznego stanowiska. Postaram się jednak dokonać rzeczowej analizy. W trakcie pracy nad tematem posłużono się metodą statystyczną, opisową, a także obserwacyjną. Czy w polskiej polityce klauzula sumienia ma w ogóle jakiegokolwiek umocowanie? I co ją determinuje?

¹ Komunikat z badań – Klauzula sumienia lekarza i farmaceuty [online], CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_094_14.PDF, Warszawa 2014, 15.05.2015 r.

1. WOLNOŚĆ SUMIENIA W PRAWIE

Dla zrozumienia istoty problematyki, niezbędne jest wytłumaczenie podstawowych pojęć. Czym jest więc klauzula sumienia? Najprościej mówiąc to regulacja prawna, zgodnie z którą żaden człowiek nie może zostać zmuszony do postępowania wbrew sumieniu, niezależnie od wykonywanego zawodu, czy funkcji, ani przez państwo, ani jakąkolwiek instytucję publiczną. Najczęściej pojęcie to stosuje się w kontekście bietycznym, jednak jest to zawężone rozumienie terminu, ponieważ może się ono odnosić do wielu innych sfer życia.

Konstytucja z 1997 r. nie wprowadza zasady świeckości, za to wyraźnie stwierdza w art. 25, że „władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę wyrażania ich w życiu publicznym”. Z kolei art. 53 mówi, że „każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”². Kwestie moralne i religijne mogą zatem być obecne zarówno w życiu prywatnym, jak i publicznym. Konkludując, nie można uznać klauzuli sumienia za godzącą w demokrację, a wręcz przeciwnie – jest ona przecież wyrazem wolności każdej osoby. Zabranianie jej stosowania podważyłoby więc podstawowe gwarancje konstytucyjne.

Z drugiej jednak strony Kodeks Etyki Lekarskiej wyraźnie zastrzega, że medyk przy odmowie wykonania danego świadczenia zdrowotnego ma obowiązek wskazać pacjentowi inne możliwości uzyskania leczenia u konkretnych podmiotów³. Poza tym wolność sumienia może zostać ograniczona w niektórych przypadkach, m.in. dla zachowania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Bezstronność jest wyjątkowo ważną zasadą konstytucyjną, którą należy respektować zwłaszcza w działaniach władczych. Jest to również pożądana cecha organów administracji publicznej, które powinny pełnić rolę służebną w stosunku do jednostki i respektować przynależne jej prawa. Urzędnik powinien więc być lojalny wobec prawa, bezstronny i uczciwy, a przede wszystkim neutralny politycznie, co pozwala mu prawidłowo wykonywać swoje funkcje⁴.

Zupełnie inaczej jest w przypadku polityków, którzy kierują się w swojej działalności konkretną ideologią, ściśle określonymi poglądami i osobistymi systemami etycznymi. Choć w idealnym modelu powinni także zachowywać zasadę bezstronności w stosunku do obywateli, to w praktyce jest to wręcz niemożliwe i zaprzecza istocie polityki, jako sfery sprzecznych interesów. Czy zatem polityk powinien kierować się własnym sumieniem w działaniach władczych?

2. SUMIENIE I MORALNOŚĆ W KLASYCZNEJ MYŚLI POLITYCZNEJ

Na przestrzeni wieków wielokrotnie poświęcano uwagę zagadnieniom etycznym i ich związkom ze sferą polityki. Zanim jednak przejdzie się do analizy tego problemu badawczego, należy zadać sobie pytanie – czym jest sumienie? Zdefiniowanie tego ter-

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483).

³ Art. 7 Kodeksu Etyki Lekarskiej z 2 stycznia 2004 r.

⁴ P. Suwaj, *Gwarancje bezstronności organów administracji publicznej w postępowaniu administracyjnym*, Kolonia Limited, Wrocław 2004, s. 13-15.

minu nie jest łatwe, co wynika z braku realnych desygnatów pojęcia. Możemy jedynie odwołać się do abstrakcyjnego znaczenia, które nie zadowala wielu badaczy. Według *Małego słownika etycznego* sumienie to „świadomość moralna, zdolność wydawania ocen dotyczących wartości moralnej czynów człowieka, w szczególności postępowania samego podmiotu [...]. W zależności od ujęcia, sumieniu przypisuje się charakter pierwotny (naturalny) bądź pochodny (następstwo procesu socjalizacji jednostki) [...]”⁵

Związkiem między polityką a etyką zajmowało się wielu filozofów, którzy wywarli ogromny wpływ na współczesne postrzeganie władzy. Nie sposób poświęcić w tym artykule każdemu z nich należytą uwagę, dlatego skupię się na kilku najważniejszych w moim przekonaniu ujęciach. Zagadnienie to poruszył w starożytności m.in. Platon, dla którego najwyższą ideą było dobro - moralność postrzegał więc jako dążenie do niego. Z kolei naczelnym zadaniem polityki powinno być dbanie o szczęście obywateli zgodne z moralnością, a nie troska o byt materialny. Polityka i etyka stanowią u Platona nierozzerwalną całość, a dominuje w niej państwo⁶. Warto zwrócić uwagę, że filozof ten jako jeden z pierwszych podkreślił wagę etycznej odpowiedzialności polityka, co wywarło ogromny wpływ na rozwój myśli politycznej.

Próby przełożenia myśli starożytnej na grunt chrześcijański dokonał Tomasz z Akwinu, zajmujący się przede wszystkim analizą pism Arystotelesa. Uważał on, że to prawo jest moralnym kryterium czynów człowieka, ponieważ ma na celu dobro. Władza pochodzi od Boga, a pojedynczy człowiek zawsze jest częścią państwa – dobra wyższego od dobra poszczególnych ludzi. Państwo powinno być całkowicie podporządkowane etyce, co ma zagwarantować ludziom zbawienie⁷.

Jedną z pierwszych prób zbudowania moralnie neutralnej wizji polityki podjął Niccolò Machiavelli, autor słynnego „Księcia”. Według jego koncepcji cele polityczne można realizować jedynie za pomocą skutecznych środków, nie mających nic wspólnego z moralnym schematem postępowania. Działania polityczne mają za cel dobro ogółu, a zasady moralne do nich po prostu nie przystają. Machiavelli uważał, że na polityku ciąży ogromna odpowiedzialność za czyny, ponieważ ma chronić interesy, bezpieczeństwo i jedność wspólnoty. Nie ma absolutnej moralności – istnieje ona tylko w konkretnym kontekście historycznym. Myśliciel zwrócił też uwagę na bardzo istotną kwestię – zasady etyczne mogą być traktowane instrumentalnie do realizacji konkretnych celów społecznych i politycznych⁸.

W systemie filozoficznym Immanuela Kanta prawo państwowe powinno być odzwierciedleniem prawa moralnego. Myśliciel uważał, że człowiek powinien postępować zgodnie z imperatywem kategorycznym („postępuj tylko według takiej maksymy, dzięki której możesz zarazem chcieć, żeby stała się powszechnym prawem”⁹). Wszelka polityka powinna natomiast podporządkować się moralności.

⁵ *Sumienie* [w:] J. Dębowski, A. Drabarek, L. Gawor, S. Jedynak, E. Klimowicz, K. Kosior, L. Zdybel, *Mały słownik etyczny*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994, s. 254-255.

⁶ E. Modzelewski, *Etyka a polityka*, Almamer, Warszawa 2006, s. 23-26.

⁷ Ibidem, s. 27-30.

⁸ S. Mocek, *Moralne podstawy życia politycznego*, ISP PAN, Warszawa 1997, s. 16-20.

⁹ I. Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2001, s. 38.

Jak widać, na przestrzeni wieków etyka i jej relacja ze sferą polityki były postrzegane na wiele sposobów. Nic więc dziwnego, że do dziś kwestia ta stanowi przedmiot licznych sporów. Należy się zastanowić, jak kwestie moralne i światopoglądowe wpływają na kształt polityki i w jakich wymiarach się przejawiają. Tylko to pozwoli zrozumieć problematykę klauzuli sumienia.

3. KLAUZULA SUMIENIA W WYMIARZE SPOŁECZNYM I POLITYCZNYM NA PRZYKŁADZIE POLSKI

Choć klauzulę sumienia najczęściej pojmujemy w kategoriach jednostkowych, to właśnie jej wymiar społeczny jest poruszany w debacie publicznej. I słusznie, ponieważ problematyka ta odnosi się do fundamentalnych zasad demokratycznych. Przy analizie kwestii światopoglądowych zawsze trzeba brać pod uwagę prawa innych osób, a także interes publiczny. Wolność sumienia według porządku konstytucyjnego przynależy każdemu obywatelowi, jednak ma swoje ograniczenia.

Polityk w tym względzie ma szczególnie trudne zadanie, ponieważ jest związany nie tylko własnymi przekonaniem, ale przede wszystkim wolą obywateli, którzy go wybrali. Dlatego wykonywanie funkcji publicznych sprawia niekiedy poważne trudności. Rządzący muszą się liczyć z opiniami panującymi w społeczeństwie, nawet jeśli się z nimi nie zgadzają. Obliguje ich do tego otrzymany mandat. Reprezentowanie interesów obywateli jest w demokracji jak najbardziej właściwe. Niepokoi natomiast fakt, że zamiast jawnego opowiedzenia się za partykularnymi celami, bardzo często politycy stosują moralizatorską retorykę, co świadczy o ich nieuczciwości¹⁰. Schemat ten stosowany jest jednak od wieków - etyka zawsze stanowiła instrument w rękach polityki, także w Polsce.

Elity władzy powinny jednak nie tylko spełniać oczekiwania obywateli, ale przede wszystkim troszczyć się o szeroko rozumiany byt społeczeństwa, „ducha społecznego”. Cięży więc na nich ogromna odpowiedzialność. Stosowanie przez polityków w działalności publicznej szeregu norm etycznych ma zapewnić przede wszystkim stabilność systemu. W jej imię powinni więc być gotowi poświęcić własną karierę, choć niestety w praktyce rzadko tak bywa¹¹. Polityk ma więc prawo do powołania się na klauzulę sumienia, ale wyłącznie w granicach istniejących regulacji. Bardzo niepokojące w tym względzie są sytuacje, gdy kwestie etyczne wykorzystuje się tylko po to, aby uniknąć pewnych rozwiązań i decyzji politycznych. Jest to zjawisko wyjątkowo szkodliwe dla prawidłowego funkcjonowania systemu.

Moralność bardzo często jest wykorzystywana jako element sterowania politycznego. Co ciekawe, w przeszłości (ale także i dziś) stosowano ją także do prowadzenia walki zbrojnej. Związek Radziecki mówił o „niesieniu sprawiedliwości społecznej”, a Stany Zjednoczone o „obronie wolnego świata” (współcześnie o „budowie demokracji”). Polityka jest sferą, w której bardzo często ujawniają się ludzkie emocje i lęki – nic więc dziwnego, że sięga się w niej dla realizacji celów również po zasady moralne. Wbrew powszechnemu przekonaniu, sterowanie polityczne jest inspirowane moralnością w znacznie większym stopniu, niż nam

¹⁰ J. Steiner, *Sumienie w polityce*, Wydawnictwo WSP, Rzeszów 1997, s. 185-186.

¹¹ Ibidem, s. 188-189.

się wydaje. Zwykle nie zwraca się zwyczajnie uwagi, że wszelkie działania w sferze publicznej posiadają motywacje aksjologiczne. Polityka i moralność są ze sobą nierozzerwalnie związane i umiejętnie wykorzystane potrafią zmobilizować znaczne zasoby społeczne¹².

Polskie państwo świetnie obrazuje wpływ sfery etycznej na działania polityczne. Z powodu licznych ograniczeń moralnych reżim peerelowski nie miał społecznego poparcia, a opozycja coraz częściej dawała wyraz swemu niezadowoleniu w formie strajków i wystąpień. Autorytarny system podważał bowiem godność osoby ludzkiej, podmiotowość jednostek, a także takie zasady, jak sprawiedliwość, wolność przekonań, czy szacunek dla tradycji i wiary. „Solidarność” w latach 80. stanowiła więc swoistą elitę moralną, odwołującą się do uniwersalnych wartości etycznych. Podkreślenie aspektów moralnych doprowadziło ostatecznie do obalenia komunizmu i przejęcia władzy w Polsce przez opozycję. Z czasem jednak do głosu doszły rozbieżne interesy polityczne i ekonomiczne, w wyniku których ruch „Solidarności” przestał być jednością¹³.

Współcześnie polska scena polityczna jest mocno spolaryzowana i charakteryzuje ją brak tożsamości ideowej. Odwoływanie się do wartości chrześcijańskich i zasad etycznych dawno przestało być elementem programów politycznych. Partie stały się w znacznym stopniu populistyczne, zorientowane na konkretne rozwiązania. Politycy nie mają sprecyzowanych systemów wartości, wokół których można by się jednoczyć. Ciężko nawet dokonać w polskiej rzeczywistości klasycznego podziału na ugrupowania prawicowe, lewicowe i centrowe¹⁴. Partie stały się w dużej mierze jednorodne i jest to tendencja globalna. Analizując nasz rynek polityczny można dojść do przekonania, że częściowej próby określenia tożsamości ideowej próbuje dokonać Prawo i Sprawiedliwość, odwołujące się często do zasad chrześcijańskich. Dodatkowo wizerunek ten wzmacnia ciągle obecna w dyskursie retoryka po katastrofie smoleńskiej, która nabiera wręcz mistycznego charakteru. Chęć powrotu polskiego społeczeństwa do zjednoczenia wokół pewnych systemów wartości wyrażają także wyniki wyborów prezydenckich, w których wygrał kandydat wyraźnie odwołujący się do zasad moralnych i określonego światopoglądu.

Typowy dla naszej kultury politycznej jest także brak tolerancji i kierowania się zasadami etycznymi w polityce. Kwestie takie, jak homoseksualizm, in vitro, czy obecność innych religii w sferze publicznej, nadal są traktowane jak tematy tabu. Politycy w Polsce nie wykazują akceptacji i szacunku dla innych poglądów, zachowań, czy interesów odmiennych od uznanych za powszechne. Nieustanej krytyce poddaje się takie osoby, jak Anna Grodzka, czy Robert Biedroń, a wszystko, co różni się od przeciętności, uznane jest za niepoprawne politycznie. Dodatkowo osoby pełniące funkcje publiczne często łamią podstawowe zasady etyczne, aby zdyskredytować przeciwnika i zrealizować własne cele. Manipulacje, kłamstwo, czy prowokacje, to techniki typowe dla polskiej sfery publicznej. W wyniku tej sytuacji społeczeństwo coraz bardziej alienuje się od elit władzy, postrzeganych jako nierzetelne i nastawione wyłącznie na zysk. Jest to wyjątkowo negatywne zjawisko dla prawidłowego funkcjonowania państwa i można określić je mianem patologii.

¹² K. Mikołajewski, *Pragmatyczne i moralne granice sterowania politycznego. Ujęcie systemowo-cybernetyczne*, Elipsa, Warszawa 2010, s. 270-273.

¹³ E. Modzelewski, op. cit., s. 93-94.

¹⁴ Ibidem, s. 96-97.

Politykiem, który odwołał się w swojej działalności publicznej do klauzuli sumienia, jest także Marek Jurek, pełniący w latach 2005-2007 funkcję Marszałka Sejmu. W wyniku odrzucenia przez izbę niższą projektu zmiany Konstytucji RP w sprawie ochrony życia poczętego, który polityk mocno popierał, wystąpił on z Prawa i Sprawiedliwości, a także zrezygnował z pełnionej funkcji. Był to jawny sprzeciw wobec panującego prawa, a także postawy partii w tej kwestii. Tym samym, jako jeden z niewielu, Marek Jurek w swojej działalności politycznej odwołał się do zasad moralnych, co stanowi swoisty ewenement. W praktyce bowiem liczy się przede wszystkim efektywność i zwycięstwo wyborcze, a etyka temu nie służy.

Do poważnego konfliktu światopoglądowego na polskiej scenie politycznej doszło w 2012 roku, przed złożeniem w Sejmie projektu ustawy o in vitro. Wewnątrz partii rządzącej pojawiły się liczne głosy sprzeciwu, którym przewodził Jarosław Gowin. Główny stał się problem dotyczący dyscypliny partyjnej w sprawach światopoglądowych. W ostateczności część parlamentarzystów należących do Platformy Obywatelskiej opowiedziała się przeciwko projektowi, co ukazało istniejące wewnątrz niej znaczne rozbieżności. Jednocześnie należy zauważyć, że takie różnice przekonań w sferze polityki mają negatywny wpływ na interes publiczny, ponieważ wszelkie inicjatywy w kwestiach światopoglądowych są blokowane. W tym zakresie klauzula sumienia źle wpływa na prawidłowe funkcjonowanie państwa.

Na czym polega więc zadanie etyki w polityce? Przede wszystkim na określeniu kierunku działań i redukowaniu negatywnych zjawisk, występujących w sferze publicznej. W polityce zawsze będą istniały nieprawidłowości i zachowania niezgodne z moralnością, trzeba jednak dążyć do tego, aby było ich jak najmniej. Tylko to zagwarantuje rozwój i stabilizację społeczną¹⁵. Etyka polityki jest więc bardzo ważną dziedziną nauki i powinna być poddawana nieustannej analizie w wyniku szybko zmieniającej się rzeczywistości. I mimo że wielu badaczy ją krytykuje, a nawet odmawia jej kryteriów naukowości, to faktem jest przecież, że człowiek w znacznie mierze kieruje się własnymi wartościami. A to stanowi już wyraźny przyczynek do badań nad etyką w sferze publicznej.

4. KLAUZULA SUMIENIA W MEDIACH

Kwestie etyczne są przedmiotem dyskusji także w odniesieniu do działalności mediów. Coraz częściej zwraca się uwagę, że dziennikarz przy wykonywaniu zawodu, powinien mieć możliwość odmowy realizacji zadania służbowego, jeśli jest ono niezgodne z jego sumieniem. Należy przy tym jednak zaznaczyć, że klauzula sumienia w mediach nie ma odniesienia do celów strictly politycznych. Mogłoby bowiem dojść do sytuacji, w której dziennikarz nie przedstawia odbiorcom pewnych informacji, ponieważ kolidują z jego przekonaniami politycznymi. Zdarzają się jednak sytuacje, w których regulacja ta ma swoje uzasadnienie i należy poważnie rozważyć jej włączenie do prawa prasowego¹⁶.

¹⁵ K. Pirecki, *Etyka polityki – postulat czy dziedzina nauki*, [w:] *Moralność a polityka*, pod red. E. Jarmocha, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009, s. 15.

¹⁶ M. Iłowiecki, *Pilnowanie strażników. Etyka dziennikarska w praktyce*, Wydawnictwo Fronda, Warszawa 2012, s. 190-191.

Współcześnie w mediach zaznacza się wyraźnie tendencja do przedstawiania polityków w sposób pejoratywny. W przekazie dominują doniesienia o nieprawidłowościach w sferach władzy, nadawanie politykom cech celebrytów i nastawienie na sensację. Z czego to wynika? Przede wszystkim z konkurencji między nadawcami. W walce o odbiorców sięgają oni po najatrakcyjniejsze formy i obrazy, w efekcie czego dochodzi do całkowitej entertainizacji przedstawianej rzeczywistości. Jest to negatywne zjawisko, którego niestety nie jesteśmy w stanie zniwelować. Marnuje się ogromny potencjał mediów, który można by skutecznie wykorzystać w propagowaniu uniwersalnych wzorców zachowań i wartości.

WNIOSKI

Mimo że kwestie sumienia są uregulowane w polskim prawie, to trzeba stwierdzić, że pozostaje w tym względzie wiele nieścisłości. Dlatego niezwykle ważne jest, aby je doprecyzować. Często bowiem dochodzi do nadużyć, w wyniku których zagrożone jest bezpośrednio zdrowie i życie pacjenta. Każdy ma prawo do zachowania własnych przekonań, co jest zagwarantowane konstytucyjnie. Nie powinno jednak dochodzić do takich patologii, w wyniku których lekarz korzysta z klauzuli sumienia, ograniczając jednocześnie prawa pacjenta. Jest to kwestia trudna i nigdy nie zostanie ostatecznie rozwiązana, jednak należy na nią patrzeć przede wszystkim w wymiarze społecznym, tak, aby interes publiczny zawsze był na pierwszym miejscu.

Podsumowując, uważam, że polityk ma prawo w uzasadnionych sytuacjach odwołać się do klauzuli sumienia. Jest on związany przede wszystkim interesami obywateli i nimi powinien się kierować. Czasem zdarza się jednak, że kwestie etyczne muszą stanowić w jego działalności wartość nadrzędną, jeśli służy to utrzymaniu stabilności całego systemu. Polityk pełniący funkcje publiczne jest odpowiedzialny za swoje decyzje i zawsze musi mieć to na uwadze. A przede wszystkim nigdy nie powinien wykorzystywać moralności jako narzędzia do realizacji partykularnych celów, bo prowadzi to do patologii w życiu publicznym. Bardzo ważną rolę pełni w tej kwestii dziedzina nauki, jaką jest etyka polityki. Należy więc dążyć do jej dalszego rozwoju i wdrażania w praktykę, co pozwoli na prawidłowe funkcjonowanie państwa.

STRESZCZENIE

Klauzula sumienia to termin stosowany przede wszystkim w kwestiach religijnych i medycynie, skutecznie można go jednak przełożyć także na system społeczny i polityczny. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. wyraźnie wskazuje na zasadę bezstronności państwa, co potwierdza, że kwestie etyczne mogą być przedmiotem publicznej debaty, jednak z zachowaniem podstawowych swobód demokratycznych. Celem niniejszego artykułu jest wykazanie, jak duży wpływ na kształt polityki i działanie osób publicznych w Polsce mają kwestie światopoglądowe. Elity władzy, związane wolą obywateli, muszą się liczyć nie tylko z własną moralnością, ale także tendencjami panującymi w społeczeństwie. Czy polityk może więc powołać się na klauzulę sumienia? I jaki wpływ ma to na interes publiczny? A przede wszystkim, jak na tym tle wypada Polska?

SUMMARY*Political Conscience clause: determinants and prospects*

Conscience clause is a term mainly used in religious issues and medicine; however, it may be successfully applied to social and political systems. Constitution of Poland, adopted in 1997, clearly indicates impartiality. In other words, it allows ethical issues to be a subject of public debates; nevertheless, it demands the preservation of basic democratic freedoms. The aim of this article is to illustrate how great influence on political situation and public figures' acts in Poland have world views. Authorities, bound with citizens' will, have to respect their own morality as well as tendencies which are present in a society. In this case, can a politician refer to conscience clause? To what extent does it influence the public interest? And the most important, how is Poland perceived in such a situation?

BIBLIOGRAFIA**Akty prawne:**

Kodeks Etyki Lekarskiej z 2 stycznia 2004 r.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483).

Wydawnictwa zwarte:

Dębowski J., Drabarek A., Gawor L., Jedynak S., Klimowicz E., Kosior K., Zdybel L., *Mały słownik etyczny*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994.

Łowiecki M., *Pilnowanie strażników. Etyka dziennikarska w praktyce*, Wydawnictwo Fron-da, Warszawa 2012.

Jarmoch E. (red.), *Moralność a polityka*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.

Kant I., *Uzasadnienie metafizyki moralności*, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2001.

Mikołajewski K., *Pragmatyczne i moralne granice sterowania politycznego. Ujęcie systemo-wo-cybernetyczne*, Elipsa, Warszawa 2010.

Mocek S., *Moralne podstawy życia politycznego*, ISP PAN, Warszawa 1997.

Modzelewski E., *Etyka a polityka*, Almamer, Warszawa 2006.

Steiner J., *Sumienie w polityce*, Wydawnictwo WSP, Rzeszów 1997.

Suwaj P., *Gwarancje bezstronności organów administracji publicznej w postępowaniu ad-ministracyjnym*, Kolonia Limited, Wrocław 2004.

Netografia:

Komunikat z badań – Klauzula sumienia lekarza i farmaceuty [online], CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_094_14.PDF, Warszawa 2014, 15.05.2015 r.